

**Цінності якості життя та ”соціальний капітал“ в умовах розвитку
масового суспільства.**

Анотація

В даній статті розглядається проблема становлення масового суспільства, що загрожує соціально-економічній, політичній, культурній та національній безпеці української держави. Доведено, що цінності якості життя та “соціального капіталу” сприяють розширенню демократичних процесів та підвищенню рівня життя соціуму, що покликано стати на заваді процесам “масовізації” та стагнації соціуму.

Ключові слова: “соціальний капітал”, масове суспільство, якість життя, цінності, демократія, держава, влада.

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема становления массового общества, что угрожает социально-экономической, политической, культурной и национальной безопасности украинского государства. Доказано, что ценности качества жизни и "социального капитала" способствуют расширению демократических процессов и повышения уровня жизни социума, что призвано воспрепятствовать процессам "массовизации" и стагнации социума.

Ключевые слова: "социальный капитал", массовое общество, качество жизни, ценности, демократия, государство, власть.

Annotation

The article considers the problem of the formation of mass society, that is threatening the socio-economic, political, cultural and national security of Ukraine. It is proved that values of life quality and of "social capital" facilitate the expansion of democratic processes and improvement of social life, that aims to become on the way of "massivization" and stagnancy of the society.

Key words: "social capital" mass society, life quality, values, democracy, state, power.

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізаційного розвитку однією з нових форм соціальної організації світу є масове суспільство, яке на відміну від інших історичних типів свого функціонування зазнає впливу

стандартизації, вестернізації та об'єктивних процесів омасовлення принципів і технологій управління суспільним розвитком. Водночас, складна ситуація із самоідентифікацією людини в нашій країні дозволяє називати сучасний український соціум масовим. Руйнування колишньої ціннісної основи і нестача нових політичних ідеалів обумовлюють ситуацію в українському суспільстві, розколотому на клани, угруповання і невеличкі групи, позбавленому єдиної об'єднуючої платформи. Цей розкол – пряме породження ціннісної кризи. Тому, в даному випадку, доречно застосувати аксіологічний аналіз до проблем становлення якісно нового рівня життя українського суспільства в умовах масовізації соціуму.

Аналіз останніх досліджень. На цінностях масового суспільства акцентували увагу в своїй творчості такі науковці як: Т. Адорно, Г. Арндт, Ю. Бабінов, Ж. Бодрійяр, М. Бойчук, Ю. Габермас, Е. Гелнер, О. Гриценко, Е. Канетті, А. Карась, А. Кочетков, Литвиненко, С. Московичі, А. Назаретян, Х. Ортега-і-Гассет, Я. Пасько, Р. Патнем, В. Райх, М. Рябчук, С. Сігеле, Г. Тард, Е. Фромм, М. Хевеші, О. Якубовський. Водночас багато аспектів аксіологічної проблематики залишаються недостатньо дослідженими, серед них і проблема ролі цінностей якості життя, та “соціального капіталу” в умовах функціонування масового суспільства. Феномен останнього тривожить роздуми і сучасних філософів, адже глобалізаційні процеси, що відбуваються на сьогодні у світі, неминуче призводять до “масовізації” індивіда. Однак, не всі теоретики розділяють таку точку зору. Так, наприклад, теорія демасовізації Е. Тоффлера дає уявлення про майбутнє людства, де людська маса не тільки не спресується в одноманітну конформістську масу, але стане в соціальному плані набагато багатоманітніше, ніж коли-небудь раніше. американські вчені Д. Белл і Е. Шилз спробували подолати критичну спрямованість теорій масового суспільства і перетворити їх на ще одну апологетичну модель опису сучасного індустріального суспільства, протилежного суспільству традиційному. На їх думку, масове суспільство у величезній мірі розширило соціальні зв'язки та взаємодії між людьми. Суспільство має центральну зону – явище сфери

цінностей, символів та уявлень, які є основною зоною в структурі суспільства і регулюють його життєдіяльність в цілому. А одним з найважливіших принципів кожної центральної системи цінностей є позитивне відношення до встановленої влади.

Метою дослідження є комплексний аналіз специфіки становлення та функціонування системи цінностей якості життя та “соціального капіталу” в умовах функціонування масового суспільства.

Основні результати дослідження. Формування системи цінностей, ідеологічних концепцій, які закріплюються в тій чи іншій країні в якості обґрунтування цілей суспільного розвитку і засобів їх досягнення в умовах суспільних трансформацій, є актуальною, науковою проблемою. Очевидним також є той факт, що системи цінностей, серед яких є і політична система цінностей, безпосередньо чи опосередковано пов’язані з якістю життя суспільства, тобто з благополуччям людини.

У масовому суспільстві задоволення потреб мас з боку держави – це також і рівень якості життя суспільства. Отже, цінність може одночасно бути і потребою, що вимагає задоволення. Так, на нашу думку, можна, наприклад, виділити такі потреби суспільства як екологічна та економічна безпека, безпека держави і народу, особиста свобода та добробут людини тощо. А якість життя з усіма її атрибутами, не тільки матеріальними, але й духовними, людськими відносинами, душевним комфортом – це новий вимір буття масового суспільства. Отже, головною метою даного дослідження є аналіз систем цінностей масового суспільства як чинника його сталого і безпечного розвитку. Адже саме ціннісні критерії вищого рівня є базисом нормативно-ціннісної системи як духовної, культурної основи самоорганізації соціуму; саме аксіологічний вимір є показником якості життя суспільства.

Ціннісні орієнтації, як відомо, відіграють регулятивну роль в поведінці індивіда, і від того, наскільки і як вони пов’язані з його уявленнями відносно “хорошого” або “поганого” життя в співвідношенні з рефлексуючими

компонентами своєї реальної життєдіяльності, залежить і загальне уявлення про якість життя та переживання благополуччя.

Якщо говорити про суб'єктивне благополуччя особи, воно, природно, включає її соціально-нормативні ціннісні установки, реалізація яких зумовлена всією сукупністю умов соціалізації як в суб'єктивному, так і в об'єктивному аспектах, рівно як і реалізацію потреб, до речі, що також мають соціальний контекст, нарешті, глобальну оцінку свого існування на основі співвідношення приватних і узагальнених уявлень про своє життя та самореалізацію в ньому з “еталонними уявленнями”, засвоєними в процесі соціалізації. Саме вони складають основу людського ставлення до навколишнього світу, основу світогляду і життєвої концепції, оскільки “в ході освоєння і перетворення навколишньої дійсності людина вступає в ціннісно-нормативне відношення до неї, характер якого, зміст цінностей для різних людей різні” [4, с. 132].

Зв'язок між поведінковою складовою ціннісних систем і задоволеністю особи двоїстий. З одного боку, еталонні уявлення про “хороше життя” містять певну ієрархію цінностей, з іншого – доступність цінностей, очевидно, виступає чинником комфорту, задоволеності. Внутрішня структура ціннісного відношення, згідно А. Донцова, може містити два компоненти: 1) власне ціннісна, змістовна сторона – особисті еталони як основа, орієнтація поведінки; 2) динамічна, активаційна сторона – форми, ступінь і область активності суб'єкта, опосередкованої цими еталонами. Найбільш складна форма ціннісних відносин – це система “стрижневих” ціннісних еталонів особи, що опосередковує процес соціальної життєдіяльності людини в цілому; ці еталони актуалізуються у зв'язку з основними сферами діяльності людини, складаючи мету і сенс її життя.

На наш погляд, саме таке розуміння ціннісних відносин і пов'язує цінності та задоволеність особи у співвідношенні систем ціннісних орієнтацій і оцінки досягнень в тих або інших сферах життєдіяльності, що дає ефект певного відношення до цих сфер, до себе як особи і своїх цінностей, ролей, установок.

Виходячи з особливостей ієрархічної будови ціннісних орієнтацій суб'єкта, можна судити про специфіку переживання задоволеності або незадоволеності; воно може по-різному співвідноситися з конкретною реальністю життєдіяльності і відповідати або не відповідати очікуванням людини. Оцінка умов життєдіяльності і себе кожною особою багато в чому визначається виходячи з соціальних паттернів, які, в свою чергу, створюють умови для оцінки внутрішніх інстанцій особистості, оскільки вони багато в чому відображають симбіотичність зовнішніх і внутрішніх умов розвитку.

В той же час історичний розвиток соціальних потреб людини і пов'язану з цим зміну її уявлень про благо, а також формування таких потреб у кожного окремого індивіда через цінності та інші засоби соціальної детермінації не означає, що у людини можна сформуванати будь-яке уявлення про щастя залежно від специфічної дії соціального середовища. Оскільки сам історичний процес не носить довільного характеру, не можуть бути довільні і вищі соціальні потреби людини, про визначальні її ідеї про благо та щастя. Вони залежать від тих історичних завдань, які суспільство в цілому і кожна окрема людина (більшою чи меншою мірою) неминуче вирішують в процесі свого буття.

В контексті нашого дослідження заслуговує на увагу класифікація ціннісних систем, представлена українською дослідницею І. М'язовою, в якій виділяються наступні системи: “економічний порядок, політичний порядок, правовий порядок, моральний порядок, релігійний порядок, мистецький порядок, суспільний порядок, де порядок – це гармонійне співіснування загальнолюдських та локальних цінностей” [6, с. 156].

Що ж стосується ієрархії систем цінностей в суспільстві, то вони розподіляються залежно від рівня їх значимості для тієї чи іншої соціальної дії. І тут спостерігається одна важлива річ. З одного боку, ієрархічність полягає в тому, що в абсолютному плані її не існує, тобто немає такого моменту, коли все підкорялося б тільки одному порядку. З іншого – в будь-який момент кожна з систем цінностей може набути актуального значення і стати провідною у реалізації суспільного буття. Її домінування може бути короткотривалим, але

вносити конструктивні зміни не тільки в життя суспільства, але й в інші системи цінностей. Це домінування, перш за все, історично обумовлене і визначається не стільки конкретним суспільством чи культурою, скільки рівнем та динамікою їх розвитку. Тобто, саме тут викристалізовується ієрархічність, яка полягає в сукупності неперервних змін і є, в свою чергу, мінливою. І тоді можна зробити висновок, що соціальна ієрархія цінностей визначається, з одного боку, низкою об'єктивно існуючих чинників, які змінюють дійсність, а з іншого боку – суб'єктивним характером соціальних змін.

Домінування одного з порядків стає незаперечним, але водночас його цінності критично розглядаються через призму інших порядків. Отже, цілковито справедливо заслуговує уваги думка про те, що зміни в ієрархії цінностей зумовлені переглядом самих систем цінностей, їх трансформацією або адаптацією до виникаючих умов.

Ще одним обґрунтуванням мінливого характеру ієрархії цінностей може слугувати той факт, що порушення самого порядку – гармонії між локальними та загальнолюдськими цінностями – може призводити до зміни не тільки ієрархії цих систем, але й їх змісту. Питання в тому, чи може національна, культурна цінність вступати в протиріччя із загальнолюдською, універсальною. В жодному суспільстві вбивство, насильство не оцінюється позитивно, але в кожній культурі існують свої межі терпимості цих явищ. Отже, якщо цінності визначають сенс існування індивіда, напрям його діяльності, то їх індивідуальний характер дає підстави стверджувати про існування неузгодженості із соціальними, загальнокультурними цінностями.

На нашу думку, конфронтація ціннісних систем, порушення балансу, що склався, вимивання традиційних і нав'язування чужорідних цінностей, нівелювання духовних та етичних імперативів можуть мати наслідком серйозні порушення у функціонуванні політичних та соціокультурних інститутів, деструктивні зміни в суспільній свідомості і ментальності, духовну дезорієнтацію, соціальну безвідповідальність і девіацію. Усе це за певних умов може стати чинником загострення соціальних конфліктів на національно-

державному рівні і дестабілізації соціуму на глобальному і регіональному рівнях. Така можлива плата суспільства за підрив ціннісних основ свого існування.

На сьогодні особливості сучасної техногенної цивілізації, коли загострюється не стільки можливість розвитку науки, техніки, інформації, скільки наслідки їхнього впливу на природу, суспільство, людину, постає питання про виживання як людини, так і збереження світу в цілому. На нашу думку, це одна з основних глобальних проблем, що потребує переоцінки цінностей, нових аспектів відповідальності людей не лише за дійсність, а і за майбутнє людства.

Як зазначає відомий дослідник Е.Гелнер, відбувається розбудова “анонімного, індивідуалістичного, масового суспільства, позбавленого жорстких внутрішніх бар’єрів, у якому переважає відносно рівний доступ до високої культури, до норм якої всі долучаються самостійно, через письменність, без посередництва привілейованих фахівців” [2, с. 296].

Варто коротко зупинитися на вищезазначених потребах як суспільства, так і окремої особи – екологічній та економічній безпеці, безпеці держави і народу, особистій свободі та добробуті людини тощо.

Традиційно екологію асоціюють лише з проблемами довкілля. Насправді, екологічна проблематика є не стільки боротьбою з наслідками, скільки забезпеченням нормальних умов для життя людини. Екологічна складова національної безпеки як комплексна проблема стосується в першу чергу економіки країни та її соціальної сфери.

Взагалі, у широкому розумінні, система національної безпеки повинна забезпечувати збереження народу України. Вона необхідна як для існування держави, так і вільного розвитку суспільства. Однією з головних складових такої системи є саме соціально-економічна безпека, яка означає збереження та розвиток добробуту окремої людини та суспільства в цілому. Отже, економічна безпека передбачає побудову нової соціально-економічної системи, яка

забезпечила б нормальний розвиток країни в цілому та зростання добробуту її громадян.

Ціннісний характер економічної безпеки визначається її значущістю, важливістю і роллю в житті суспільства. З точки зору дослідників, соціальна значущість безпеки полягає в гарантованості економічної незалежності країни, її суверенітету і стабільного існування. Істотним критерієм виняткового значення для суспільства аналізованого явища є функція гарантованого життєзабезпечення нації у кризових для неї умовах.

Ціннісне ставлення до економічної безпеки залежить від соціальної потреби, що зумовлена необхідністю ресурсного, техніко-економічного, технологічного і продовольчого забезпечення життя суспільства в умовах внутрішніх економічних деформацій, зовнішньої енергетичної залежності, жорсткої конкуренції національних економік і транснаціональних структур. Економічна безпека як механізм, що гарантує життєзабезпечення і суверенітет нації, в розвинутому суспільстві набуває статусу соціального блага, за яке суспільство згодне платити.

У системі соціокультурних засад стабільного і безпечного розвитку суспільства важливе місце належить цінностям політичного життя будь-якого соціуму. У сфері політики вирішуються питання управління суспільством на принципах, що відображають ті або інші політичні ідеали і цінності. Завдання забезпечення безпеки особи, суспільства, держави, регіону та людства є одним з найактуальніших у політиці і виконання його багато в чому визначається ціннісними основами, на які орієнтуються політичні сили і воля народу.

Існує також два чинники, що спільно впливають на систему розподілу політичної влади як в країнах з високим рівнем розвитку технологій, так і в світі в цілому. В епоху індустріалізму влада зосереджена в державах, точніше – в їх столицях. Могутній тиск процесу дестандартизації, що набирає сили в багатих країнах, вимагає фундаментального перерозподілу, при якому більше влади повинне перейти від центру до територіально-адміністративних одиниць. У самій крайній формі цей тиск виявляється у вимогах повного відділення.

Соціум спрямований до фрагментації, а не до єдності, до розосередження влади, а не до її подальшої концентрації.

В той же час рівні по потужності сили діють в протилежному напрямі. Одночасно з частковим перерозподілом влади від загальнонаціональних інститутів до територіально-адміністративних утворень відбувається її рух вгору – від загальнонаціональних до наднаціональних структур. Виникнення міжнародних екологічних проблем вимагає створення регулюючого органу наддержавного рівня. Цю тенденцію відображає рух за об'єднання Європи, як і велика кількість маловідомих або недооцінених міжнародних угод, покликаних регулювати різні галузі економіки (наприклад, повітряний транспорт), метеорологічну службу і службу дії на погоду, охорону морського дна і тощо. Виникнення багатонаціональних корпорацій, вплив яких виходить за межі національних меж, прискорює переміщення політичної влади вгору. Одні й ті ж нові технології створюють світ, де цінності і економіка, багато разів взаємодіючи між собою, проводять щось абсолютно нове. Вперше культура формується електронними засобами масової інформації, орієнтованими на максимальні прибутки. Ніколи раніше суспільство не допускало, щоб комерційний ринок практично повністю визначав їх цінності та ролеві моделі.

В сучасному масовому суспільстві цінність сім'ї та сімейних традицій також зазнає трансформації, що впливає на якість життя людини. Індустріальне суспільство знає одну стандартну модель сім'ї – так звану нуклеарну сім'ю, де батьки і діти живуть одні, без інших родичів. Це не єдина, звичайно, форма сім'ї в індустріальному суспільстві, але вона вважається ідеальною і досить поширена. Сьогодні під впливом цілого ряду чинників нуклеарна сім'я здає свої лідируючі позиції і поступається місцем багатоваріантній системі сімейних відносин. Наймогутніший з цих чинників пов'язаний з прогресом репродуктивної технології. Соціальне значення протизаплідних засобів можна назвати нікчемним в порівнянні з успіхами науки, що дозволяють виношувати запліднену поза організмом жінки яйцеклітину, вирощувати зародок в пробірці, програмувати задані генетичні характеристики, зумовлювати стать майбутньої

дитини, клонувати людські істоти і тощо. Генетика і науки, що вивчають проблеми дітородіння, – це сфери, в яких в найближчі два десятиліття можна чекати приголомшливих результатів.

Розвиток подій в цьому напрямі лише прискорює розпад традиційних сімейних структур і появу соціальної системи, заснованої на терпимості до багатьох альтернативних форм сім'ї – від звичної нам нуклеарної до комуни, складеної сім'ї і т.п. Все це припускає не просто зміни в споживанні або розподілі, але й величезні зміни в комунікаційних потребах та організаційних формах соціуму.

В нашому дослідженні ми вважаємо також за доцільне розглянути поняття “соціального капіталу”, як однієї з базових характерних рис сучасного суспільства. Соціальний капітал, на нашу думку, може виступати ключовим елементом при розгляді якості життя соціуму, зокрема, і в українській державі, так як суспільства з високим показником “соціального капіталу” менше страждають від злочинності, характеризуються розвитком освіти, економіки, загального здоров'я нації.

Дискусії з приводу соціального капіталу, його сутності та ролі у визначенні соціальних можливостей свідчать про потрібність цієї категорії, принаймні тому, що вона фокусує увагу на позитивних наслідках соціальних комунікацій, а також показує як можуть неекономічні ресурси бути важливим джерелом соціального впливу. Незважаючи на розбіжності у наукових підходах стосовно цього явища, можна виділити основні характеристики категорії “соціальний капітал” як наукової проблеми і практичного явища суспільного життя.

По-перше, незаперечним є існування феномена “соціального капіталу”. Сьогодні налічується досить багато фундаментальних праць з цієї проблематики (П. Бурдьє, Х. Патнем).

По-друге, недвозначною є також теза про вирішальне значення соціального капіталу у становленні громадянського суспільства, зміцнення

демократичних принципів, успішного економічного розвитку (Р. Патнем, Ф. Фукуяма та ін.).

По-третє, абсолютна більшість дослідників вважає, що саме громадські організації, добровільні асоціації (третій сектор) становлять основу соціального капіталу. Тому розглядати вплив і роль громадських організацій у демократичних суспільствах необхідно враховуючи їхнє розуміння як ключового елементу соціального капіталу.

Концепція “соціального капіталу” відрізняється від концепцій людського і фізичного капіталу за рядом аспектів, оскільки вона відображає більшою мірою відносини, ніж власність окремого індивідуума, і є переважно суспільним благом, яке розділяється групою і створюється за допомогою суспільних інвестицій часу і зусиль, але не в такій безпосередній формі, як людський та фізичний капітал. Як правило він виражається у щільності соціальних мереж та суспільній активності громадян.

Соціальний капітал включає безліч параметрів, починаючи від фізичного здоров'я людини і закінчуючи якістю соціальних зв'язків та якістю життя. Це можна назвати і суспільним капіталом. Все, що перетворює окремих індивідів на суспільство, в соціум – це і є соціальний капітал. Своєрідним є зв'язок соціального капіталу з якістю життя. Проведені дослідження показують, що в країнах, де цей показник високий, там висока і готовність громадян захищати свою країну із зброєю в руках. Від якості життя дуже легко перейти до якості соціальних зв'язків. Зокрема, якщо в суспільстві великий майновий розкол і розрив якості життя набуває характеру поляризації, то соціуму немає. Немає якісних соціальних зв'язків, немає і соціального капіталу.

Багато дослідників соціального капіталу застосовують індивідуалістичний підхід до розуміння прагнення людей до використання людського капіталу та інвестицій в його формування. Так, Е. Глестер розглядає соціальний капітал як інструмент для досягнення певної мети [10]. Інші, включаючи А. Гіршмана [11, с. 88 – 96.], підкреслюють колективні зусилля індивідів для досягнення нематеріальних цілей - таких як справедливість, любов, співдружність і

братство. Такий підхід відрізняється від інструментального і є інвестиціями в досягнення індивідуальної і групової єдності. Велике значення надається “соціальної енергії” у формі дружби, розділених ідеалів та ідей, які перевершують раціональний власний інтерес і ринкові операції та сприяють соціальній співпраці. Яким би не був стимул до співпраці і довіри, інвестиції в індивідуальну і групову єдність можуть привести до створення тісних соціальних зв’язків і вищих економічних та соціальних результатів. Таким чином, цивільна участь, чесність і соціальна довіра можуть підсилювати одна одну.

Вагомий внесок у дослідження категорії “соціальний капітал” зробив Р. Патнем. Він стверджував, що “громадянське суспільство характеризується активною й орієнтованою на суспільні цілі позицією громадян, егалітарними політичними відносинами і заснованими на довірі і співпраці суспільними відносинами”. Усе це в сукупності Р. Патнем називає “соціальним капіталом” – це “ступінь залученості особи до соціальної мережі, рівень довіри, цінності та норми взаємності, властиві членам цієї мережі” [7].

Концепція соціального капіталу Р. Патнема складається з трьох компонентів: моральних принципів і норм, соціальних цінностей (особливо, довіри) і соціальної інфраструктури (насамперед добровільних асоціацій). Центральною тезою концепції є умова, що, якщо регіон має добре функціонуючу економічну систему і високий рівень політичної інтеграції, то це є результатом успішного акумулювання цим регіоном соціального капіталу.

Громадяни, здобуваючи соціальний капітал завдяки участі в організаціях громадянського суспільства, надалі можуть використовувати його для зміцнення демократичних принципів в управлінні державою. Довготривалі дослідження, проведені Р. Патнемом в Італії, підтвердили, що мережа місцевих добровільних організацій створює соціальний капітал – громадянські цінності, навички та знання, потрібні для консолідації демократії. “Люди, зацікавлені в демократії, її консолідації й ефективності, повинні передусім сприяти формуванню громадянського суспільства. Ми підтримуємо тих, хто виступає за

трансформацію місцевих структур і реформи на місцевому рівні з метою створення соціального капіталу, а не лише за загальнодержавні ініціативи, оскільки саме так можна домогтися ефективного функціонування демократії”, – писав він [7].

Особливість соціального капіталу як суспільного блага підкреслює у своїх дослідженнях американський дослідник Дж. Коулман. У своїй статті “Соціальний та людський капітал” зазначає, що “якість суспільних благ більшої частини соціального капіталу означає, що ці блага знаходяться в абсолютно іншому положенні в порівнянні з цільовими установками більшості інших форм капіталу. Це важливий ресурс для індивідів, і він може сильно впливати на їх здатність до дій і на їх сприйняття якості життя. В індивідів є можливість зробити соціальний капітал матеріальним. Все ж через те, що вигоди від дій, які роблять соціальний капітал матеріальним, більшою мірою отримують хто завгодно, але не актори, дуже часто не в їх інтересах здійснювати їх матеріалізацію. В результаті більшість форм соціального капіталу створюється або руйнується у вигляді побічних продуктів інших дій. Цей соціальний капітал виникає або зникає незалежно від будь-якої волі. Таким чином, він часто не береться до уваги в соціальній дії, а тим часом йому слід було б надавати більшого значення” [5, с. 138].

В свою чергу, Ф. Фукуяма акцентував увагу на власному визначенні поняття “соціальний капітал”, що є певною мірою економічною метафорою для означення досить широкого комплексу часто неформальних норм і моральних цінностей, що забезпечують ефективність колективних дій в групах населення.

Ф. Фукуяма зазначає, що “норми, які формують соціальний капітал, повинні охоплювати такі, зокрема, цінності, як правда, дотримання зобов’язань та взаємозв’язок” [9]. Усі суспільства мають певний запас соціального капіталу; реальні відмінності поміж ними стосуються того, що можна назвати «радіусом довіри». Тобто, наскільки норми співпраці, такі як чесність та взаємозв’язок, що притаманні для обмеженої групи людей, властиві іншим членам того ж

суспільства. Очевидно, що всюди важливими джерелами соціального капіталу є сім'ї.

В діалектиці історичного поступу суспільна довіра, в тому числі й довіра до влади як прояв дієвості соціального капіталу, є одночасно і причиною, і наслідком, і запорукою успіху нормального функціонування як економіки, так і соціальних аспектів життя. Альтернативою встановлення в країні законності й порядку, обстановки суспільної довіри може бути лише анархічна і безплідна “війна всіх проти всіх”, яка виснажує життєвий потенціал, поглиблює розкол між регіонами, провокує стихію формальних претензій одних груп політиків до інших, що доводить до “сутяжницького абсурду” й правового хаосу. А це веде врешті-решт до суспільного паралічу.

Резюмуючи аналіз соціального капіталу, зазначимо, що в цілому у науковій літературі зустрічаються найрізноманітніші трактування та підходи до його розуміння, основними з яких є: 1) визначення соціального капіталу як умови формування та функціонування громадянського суспільства; 2) ототожнення громадянського суспільства та соціального капіталу; 3) розуміння соціального капіталу як однієї зі складових громадянського суспільства. Але ґрунтовне дослідження саме соціального капіталу не є метою даної роботи, тому ми розглянули тільки той його аспект, який безпосередньо пов'язаний з якістю життя в сучасному суспільстві.

Висновки:

Отже, дослідження особливостей функціонування масового суспільства дозволяє пояснити суспільні процеси (на основі даних про психологічні особливості, світоглядні орієнтири, спосіб мислення, настанови індивідів) у державах, де за певних історичних обставин сформувався відповідний тип суспільства. Зокрема, у масовому суспільстві популярність ідей, що можуть призвести до недемократичного правління, значно зростає, оскільки характерною ознакою тоталітарних режимів, на думку багатьох дослідників, є те, що вони спираються саме на підтримку мас та масові рухи.

У масовому суспільстві задоволення потреб мас з боку держави – це також і рівень якості життя суспільства. Отже, цінність може одночасно бути і потребою, що вимагає задоволення, і саме аксіологічний вимір є показником якості життя суспільства. Виходячи з особливостей ієрархічної будови ціннісних орієнтацій суб'єкта, можна судити про специфіку переживання задоволеності або незадоволеності; воно може по-різному співвідноситися з конкретною реальністю життєдіяльності і відповідати або не відповідати очікуванням людини. Оцінка умов життєдіяльності і себе кожною особою багато в чому визначається виходячи з соціальних паттернів, які, в свою чергу, створюють умови для оцінки внутрішніх інстанцій особистості, оскільки вони багато в чому відображають симбіотичність зовнішніх і внутрішніх умов розвитку.

Коротко розглянуто такі потреби суспільства і окремої особи як екологічна та економічна безпека, безпека держави і народу, особиста свобода та добробут людини, цінність сім'ї та сімейних традицій.

Соціальний капітал розглядається в даному дослідженні як одна з основ побудови громадянського суспільства. Дискусії з приводу соціального капіталу, його сутності та ролі у визначенні соціальних можливостей свідчать про потрібність цієї категорії, принаймні тому, що вона фокусує увагу на позитивних наслідках соціальних комунікацій, а також показує як можуть неекономічні ресурси бути важливим джерелом соціального впливу.

Отже, в нашому дослідженні ми прийшли до висновку, що цінності суспільства та якість життя його членів взаємопов'язані. Аналіз такого феномену як “соціальний капітал”, дозволяє розглядати його як відображення соціальної ситуації та цінностей в суспільстві. Потреби ж людини, її ціннісні орієнтації, регулюють не тільки поведінку індивіда, але й впливають на його загальне уявлення про якість життя і благополуччя.

Використана література:

1. Бурдые Пьер. Социальное пространство: поля и практики: Пер. с фр. / Н.А. Шматко (сост., общ. ред. пер., послесл.). — М. : Институт экспериментальной социологии, 2005. — 576с. — (Серия "Gallicinium"). — Библиогр.: с. 575-576.
2. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм. / Е. Гелнер; [пер. з англ.] — К. : Таксон, 2003. — 300 с.
3. Горожанкина Марина Евгеньевна. Социальный капитал: политэкономический аспект / Донецкий гос. ун-т экономики и торговли им. М.Туган-Барановского. — Донецк : ДонГУЭТ им. М.Туган-Барановського, 2006. — 289с. — Библиогр.: с. 276-289.
4. Донцов А. И. О ценностных факторах формирования личности / А. И. Донцов // Социально-психологические проблемы формирования личности и учебно-воспитательный процесс. — М., 1975. — С. 130-140.
5. Коулман Д. Капитал социальный и человеческий / Джеймс Коулман // Общественные науки и современность. — 2001. — № 3. — С. 121 – 139.
6. М'язова І.Ю. Ієрархія соціальних та індивідуальних цінностей в контексті міжкультурної комунікації / І. М'язова // Науковий вісник Чернівецького університету. — 2006. — Вип. 309–310. — С. 155–158.
7. Патнам Р. Творення демократії: Традиції громадської активності в сучасній Італії / Р. Патнам, Р. Леонарді : [пер. з англ. В. Ющенко]. — К. : Основи, 2001. — 302 с.
8. Солодовников Сергей Юрьевич, Кузьмицкая Т. В., Раков Андрей Андреевич, Раков Ю. А., Рогатко Д. А.. Демографический потенциал, человеческий и социальный капитал в условиях глобализации / НАН Беларуси; Институт экономики {Минск}; Центр системного анализа и стратегических исследований НАН Беларуси. — Минск : Право и экономика, 2006. — 388с. — Библиогр.: с. 369-386.
9. Фукуяма Ф. Соціальний капітал / Френсіс Фукуяма // Незалежний культурологічний часопис. — 2008. — № 53. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.ji.lviv.ua/n53texts/fukuyama.htm>.
10. Glaester E. L. The Formation of Social Capital in J.F.Helliwell (ed.) // The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well-being: International Symposium Report, Human Resources Development Canada and OECD. — 2001.
11. Hirschman A. Against Parsimony: Three Easy Ways of Complicating Economic Analysis / A.Hirschman // American Economic Review, — 1984 — No. 74. — P. 88 – 96.